

ကမ္ဘာ့ငှက်ဖျားရောဂါတိုက်ဖျက်ရေးနေ့နှင့် အာဆီယံသွေးလွန်တုပ်ကွေးနေ့
အထိမ်းအမှတ်အခမ်းအနားတွင် ပြည်ထောင်စုဝန်ကြီး ပြောကြားသည့်မိန့်ခွန်း
နေပြည်တော် ၂၀၁၇ ခုနှစ်၊ ဇွန်လ (၃၀)ရက်

ဒီခန်းမကြီးကိုကြွရောက်လာတဲ့ တိုင်းနှင့်ပြည်နယ်ကကျန်းမာရေးဝန်ထမ်းများ၊ လူမှုရေး အဖွဲ့စည်းများမှ ပုဂ္ဂိုလ်များ၊ NGO နှင့် INGO များမှပုဂ္ဂိုလ်များ၊ UN အဖွဲ့စည်းများမှ ပုဂ္ဂိုလ်များ၊ လွှတ်တော်ကိုယ်စားလှယ်များ၊ ကျွန်တော်တို့ ကျန်းမာရေးနှင့်အားကစားဝန်ကြီးဌာနမှ အမြဲတမ်း အတွင်းဝန်၊ ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်၊ ဒုတိယညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်နဲ့ ငှက်ဖျားရောဂါတိုက်ဖျက်ရေး မှ ဝန်ထမ်းများ၊ အထူးဖိတ်ကြားထားသူများ၊ အခြားဝန်ကြီးဌာနမှပုဂ္ဂိုလ်များ အားလုံးပဲမင်္ဂလာ ပါခင်ဗျာ။

ကျွန်တော်အနေနဲ့ကတော့ ဒီ World Malaria Day မှာလာပြီးတော့ မိန့်ခွန်းပြောကြားရ တယ်။ ASEAN သွေးလွန်တုပ်ကွေးနေ့မှာ ပြောကြားရတဲ့အတွက် အလွန်ပဲဂုဏ်ယူပါတယ်။ ဒါအလွန်ကောင်းတဲ့ လုပ်ဆောင်ချက်တစ်ခုဖြစ်ပါတယ်။ သို့သော်လည်း ကျွန်တော်အနေနဲ့ ပထမဆုံးပြောချင်တာကတော့ ဒီလိုအခမ်းနားကျင်းပလို့ရှိရင်ကုန်ကျတဲ့ ငွေကြေးစရိတ်ကိုလည်း ပြန်လည်စဉ်းစားစေချင်ပါတယ်။ ဆိုလိုတာက မကျင်းပနဲ့မဟုတ်ဘူး၊ ကျင်းပပါ။ ငွေကုန် သလောက် အကျိုးရှိအောင်လုပ်စေချင်ပါတယ်။ ဆိုလိုတာက ဆရာတို့၊ ဆရာမတို့ ပြန်သွားလို့ ရှိရင် တစ်နည်းတစ်လမ်းအားဖြင့် ဒီငှက်ဖျား၊ သွေးလွန်တုပ်ကွေးကို ဘယ်လိုပံ့ပိုးမလဲ။ နောက်ဒီ knowledge ကိုဘယ်လို disseminate ဖြန့်ဝေပေးလုပ်မလဲ။ ကိုယ်နဲ့အပေါင်းအဖော် colleagues ဖြစ်မယ်၊ ကိုယ့်ရဲ့လက်အောက်ငယ်သားတွေဖြစ်မယ်၊ အဲဒါတွေကိုပြန်ပြီးတော့ လုပ်စေချင်ပါ တယ်။ မဟုတ်လို့ဆိုရင် အခမ်းနားကြီးတစ်ခုကိုလာတယ်၊ တက်တယ်၊ ထိုင်တယ်၊ ပြောတယ်၊ စားတယ်၊ ပြန်သွားရင်အကျိုးမရှိပါဘူး။ ငွေကုန်ရကျိုးနပ်အောင် ကျွန်တော်လုပ်စေချင်ပါတယ်။

တိုင်းနှင့်ပြည်နယ်ကလာတက်တဲ့ ဝန်ထမ်းတွေကလည်း သူတို့ပြန်ရောက်တဲ့အခါမှာ experience ကို share ဝေမျှကြပါ။ ဒီမှာ ကျွန်တော်ပြောပြီးလို့ရှိရင် WHO ဌာနကိုယ်စားလှယ် Stephan Paul Jost က ပြောပါမယ်။ အရေးကြီးတဲ့အချက်တွေကိုမှတ်ပါ ပြန်ပြီးတော့ disseminate လုပ်ပါ။ သို့မှသာလျှင် ကျွန်တော်တို့ဒီမှာ အမျိုးမျိုးကျင်းပတဲ့ HIV, AIDS နေ့၊ ဘာနေ့ညာနေ ရှိသမျှနေ့တွေ ကျင်းပခြင်း၏အကျိုးအာနိသင်၊ အကျိုးရှိဖို့ ကျွန်တော်အနေနဲ့ implementation

research တစ်ခုလုပ်ဖို့လိုပါတယ်။ ဘယ်လောက်အကျိုးရှိသွားလဲ၊ ဆိုလိုတာက ဒီလိုတက်တဲ့ လူတွေ စာရင်းပြုမှတ်သွားပြီးတော့ ပြန်ပြီးတော့ After one or two weeks မှာ သူတို့ကိုပြန်ပြီး တော့မေး၊ သွားမေး ဘယ်လောက်အကျိုးရှိလဲခင်ဗျာ။ ဒီမှာအစည်းဝေးတက်တာနဲ့ ပတ်သက်လို့ ဘယ်နှစ်ယောက်ကို ဘာပြောခဲ့လဲ၊ အဲလိုလုပ်ဖို့ကောင်းပါတယ်။ ဒီလိုဖွင့်ပွဲတွေမှာတက်ပြီးလို့ ရှိရင် တက်တဲ့လူတွေအနေနဲ့ ဘာတာဝန်တွေရှိသလဲ၊ ဘာလုပ်ပေးရမလဲ၊ အကုန်လုံးအဲဒါ အလွန် အရေးကြီးပါတယ်။ မဟုတ်လို့ရှိရင် တက်ပြန်၊ တက်ပြန်ဆိုတော့ အလွန်လည်းအချိန်ကုန်ပါတယ်။ နယ်ကလူတွေလာတယ်ဆိုတာ သူတို့ရဲ့အလုပ်တွေကိုပစ်ပြီးလာတာပါ။ သူတို့မှာ ဒါထက်အရေး ကြီးတဲ့ official အလုပ်တွေရှိမယ်၊ personal အလုပ်တွေရှိမယ်။ လာတဲ့အခါမှာလည်းအန္တရာယ် တွေအမျိုးမျိုးရှိပါတယ်။ ကားနဲ့လာတာရှိတယ်၊ မီးရထားနဲ့လာတာရှိတယ်၊ သင်္ဘောနဲ့လာတာ ရှိတယ်၊ လေယာဉ်နဲ့လာတာရှိတယ်။ အန္တရာယ်တွေကအများကြီး၊ ဒီလိုအန္တရာယ်တွေကို စွန့်ပြီး တော့ လာတက်တယ်၊ တက်တဲ့အခါကျတော့ အကျိုးရှိစေချင်ပါတယ်။ အဲဒါကိုလည်းကျွန်တော် တို့ ဒီငှက်ဖျား project manager တင်မကပါဘူး ရှိသမျှကျွန်တော်တို့မှာ project manager အကုန်လုံးကလည်း ဒီဥစ္စာကို သတိပြုစေချင်ပါတယ်။ မဟုတ်လို့ရှိရင် ကျွန်တော်တို့က တက် ပြန်၊ တက်ပြန် အဲလိုဖြစ်နေပါတယ်။

အဲတော့ဒီအစည်းဝေးမှာ ဘာပြောမလည်းဆိုတော့ to show case the success အောင် မြင်တာကို ကျွန်တော်တို့ဒီမှာ ပြည်သူတွေသိအောင်ပြောပါမယ်။ သို့သော်လည်း အောင်မြင်တာ က သိပ်လွယ်ပါတယ်။ How we should maintain the success အဲဒါအရမ်းအရေးကြီးတယ်။ ဒါကိုလည်း project manager နဲ့ တိုင်းနှင့်ပြည်နယ်မှာရှိတဲ့ဝန်ထမ်း၊ ကျွန်တော်အပါဝင်ပေါ့ဗျာ၊ ကျွန်တော်ပြောတာ ကျွန်တော်လည်းပါပါတယ်။ ဒီ success ကိုဘယ်လို maintain လုပ်မလည်း ဆိုတာအလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ success ကို maintain လုပ်ဖို့ဆိုတာ၊ အထူးသဖြင့် ကျွန်တော် အမြဲပြောနေတဲ့ စပရိန်ပေါ်မှာ ထိုင်နေသလိုပါပဲ၊ စပရိန်ကို ချက်ချင်း release လုပ်လို့မရပါဘူး။ စပရိန်ပေါ်ထိုင်ပြီး လွှတ်လိုက်ရင် အကုန်ပျက်သွားလိမ့်မယ်။ ဖြည်းဖြည်းချင်း release လုပ်ရ ပါမယ်။ ဒါအလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ နောက်တစ်ခါ ဒီမှာဘာတွေပြောမလဲဆိုရင် challenges တွေလည်းပါလိမ့်မယ်၊ သူတို့ပြောတဲ့ထဲမှာ အဲဒီ challenges တွေကို ဘယ်လို overcome လုပ် မလဲ၊ ဒီလို ငှက်ဖျားနေ့အခမ်းအနားတွေမှာ ကျွန်တော်အနေနဲ့ ညွှန်ချုပ်ကြီးကိုပြောချင်တာက အခြား project manager တွေကိုလည်း အကုန်ဖိတ်ပါ။ ဘာကြောင့်လည်းဆိုတော့ project အကုန်လုံးက ဒီလိုပုံစံနဲ့သွားနေတာ၊ objective ရှိတယ်။ ဘာရှိတယ်၊ အကုန်လုံးက the same

generic format နဲ့ သွားနေတဲ့အတွက် ဖြစ်နိုင်ရင်တော့ project manager မဖိတ်ရင်တောင်မှ ဒုတိယ project manager ကိုတော့ ဖိတ်စေချင်ပါတယ်။ it should be a standing order သဘောမျိုးပါပဲ။ ဘာလို့လဲဆိုရင် အခုဆွေးနွေးတဲ့အခါ သူတို့လည်း ဒီ challenges တွေကိုတွေ့မှာဘဲ။ ဗမာပြည်မှာနေတဲ့သူတွေပဲ။ ငှက်ဖျား project မှာတွေတဲ့ management challenges, administrative challenges, logistics challenges, technical challenges. အကုန်တွေ့မှာပါပဲ။ အများအားဖြင့် အတူတူတဲ၊ ဒါကြောင့် ကျန်တဲ့ project manager များကိုလည်း ဖိတ်စေချင်ပါတယ်။

အဲဒီတော့ ကျွန်တော်အနေနဲ့ malaria elimination ကို အရှိန်ဟုန်မြှင့်ပြီးတော့ လုပ်တော့မယ်လို့ဆုံးဖြတ်ထားပြီ။ ဘယ်လိုလုပ်မလဲ၊ ဘာလုပ်မလဲ၊ လုပ်တဲ့အခါမှာ ဘာပြဿနာတွေတွေ့မလဲ၊ ဆရာတို့ဆွေးနွေးကြပါ။ ဒါအလွန်ကောင်းပါတယ်။ အလားတူစွာပဲ သွေးလွန်တုပ်ကွေးပေါ့နော်။ သူတို့က ဘယ်လို collaboration လုပ်မလဲ၊ အဲဒါတွေကို ပိုပြီးတော့သိလာမယ်။ ကျွန်တော်တို့လူတွေ ဘယ်လောက်ထိတက်ကြွလဲ၊ ခင်ဗျားတို့ project manager က ဒီလိုပြောနိုင်တယ်၊ ဆိုနိုင်တယ်၊ ရှင်းလင်းတယ်၊ power point တွေနဲ့ တကယ့်ကိုကောင်းပါတယ်။ အဲဒါတွေကို သူတို့မြင်သွားရင် သူတို့မှာကူညီချင်လိုတဲ့စိတ်တွေ ပေါ်ပေါက်လာပါတယ်။ collaboration လုပ်ချင်တဲ့စိတ်တွေပေါ်ပေါက်လာမယ်၊ သူတို့တွေမကဘူး like minded organization တွေ အများကြီးရှိပါတယ်။ ကျွန်တော်ခုနက ဟိုဘက်မှာပြုလုပ်တဲ့ National plan for malaria elimination, Myanmar (2016-30)၊ National Malaria strategy ရှင်းမယ်။ MME plan for (2016-20) တို့ကိုလည်း ဒီမှာစတင်အကောင်အထည်ဖော်ပြီး ရှင်းတော့မယ်ဆိုတာတွေပါတယ်။ ဒီမှာလည်းကျွန်တော်တို့ ဆရာတို့သိတဲ့အတိုင်း 9th East Asia Summit မှာ နေပြည်တော်မှာ လုပ်ထားတဲ့ ကတိကဝတ်ရှိပါတယ်။ ၂၀၃၀ မှာ ကျွန်တော်တို့ မြန်မာနိုင်ငံငှက်ဖျားရောဂါကင်းဝေးရေးကိုလုပ်ပါပြီ Strategy for Malaria Elimination in Greater Mekong Sub-region ရှိပါတယ်။

ကျွန်တော်တစ်ခုပြောချင်တာက plan is just a plan, it is lifeless until and unless you implement that plan အဲဒါအရေးကြီးပါတယ်။ plan ကောင်းအောင် PhD. 15 ယောက် လောက်ခေါ်ပြီး plan ကြီးဆွဲလိုက်ပါ။ ကမ္ဘာမှာ နံပါတ်(၁) plan ဖြစ်မှာပါ။ ဒါပေမယ့် the way you are implementing မကောင်းလို့ရှိရင်၊ မလုပ်လို့ရှိရင် plan ရဲ့တန်ဖိုးဟာသုညပါပဲ။ ဆရာတို့ ဒီမှာထိုင်နေတဲ့လူတွေက စဉ်းစားရပါမယ်။ ပြန်ရင် ကိုယ့်ပြည်နယ်၊ ကိုယ့်တိုင်းမှာ အခြား

ပြည်နယ်/တိုင်းတွေနဲ့ မတူဘူးခင်ဗျာ၊ ကယားမှာလုပ်တဲ့ လူတစ်ယောက်နဲ့ ရန်ကုန်တိုင်းမှာ လုပ်တဲ့ လူတစ်ယောက်ရဲ့ လုပ်ပုံလုပ်နည်းက မတူနိုင်ဘူး။ တူလို့လည်းမရပါဘူး။ ကျွန်တော့်ကို ကယားပို့လိုက်ရင် ကျွန်တော်လုပ်တဲ့ဟာနဲ့ ကျွန်တော့်ကို ရန်ကုန်ကိုပို့လိုက်ရင် တစ်နေရာနဲ့ တစ်နေရာဟာ မတူနိုင်ဘူး။ တူလည်းမတူသင့်ပါဘူး။ တူလို့ရှိရင် ကျွန်တော်တို့ဟာ cast effective မဖြစ်ပါဘူး။ ဒါတွေလည်းသိဖို့လိုပါတယ်။

ဆိုလိုတာကတော့ ဒီ plan ကြီးကို ဘယ်လောက်ထိအသက်သွင်းနိုင်လည်း အဲဒါအရေး ကြီးပါတယ်။ ဒီ plan ကို ကျွန်တော်ကအသက်သွင်းမယ်ဆိုရင် လူနဲ့ပဲစဉ်းစား ခြေထောက်လှုပ် မယ်၊ လက်လှုပ်မယ်၊ ခြေထောက်ချည်းပဲ လှုပ်လို့မရပါဘူး။ ခြေထောက်နဲ့လက် လှုပ်မယ်ဆိုရင် ဟန်ချက်ညီ (synchronize) ဖြစ်ရပါမယ်။ အဲတော့ ဒီ plan မှာပါတဲ့ activity သည် ဆရာတို့ အကုန်လုံးကို critical path analysis လုပ်သလိုပဲ ဘာပြီးရင်ဘာလုပ်ရမယ်၊ ဘာပြီးရင်ဘာ၊ တစ်ချို့ဟာက တပြိုင်တည်းလုပ်ရမှာရှိတယ်။ ဒါတွေကို analysis လုပ်ပါ၊ project manager တယောက်ဟာသူ plan ကို ကြည့်ပြီးလို့ရှိရင် ဘာပြီးရင်ဘာလုပ်ရမယ်၊ တချို့ဟာတွေက နှစ်ခု တပြိုင်တည်းလုပ်ရပါမယ်။ တချို့ဟာတွေက သုံးခုတပြိုင်တည်း လုပ်ရပါမယ်။ ဒါတွေကိုလည်း လေ့လာစေချင်ပါတယ်။ မဟုတ်လို့ရှိရင် plan ကြီးကို တစ်ခုပြီးတစ်ခု ကကြီးကနေပြီးတော့၊ A ကနေပြီးတော့ M ထိ လုပ်လို့မရပါဘူး။ AM ကိုအတူလုပ်လျှင်ရမှာ၊ A ပြီးမှ F ကိုသွားရမလား၊ F ပြီးမှ B သွားရမလား၊ အဲဒါကိုပဲ ပြန်စဉ်းစားစေချင်ပါတယ်။ အဲလိုစဉ်းစားတဲ့အပြင် not only effective but also cost effective ဖြစ်ဖို့လိုပါတယ်။ အဲဒါတွေကို ကျွန်တော်တို့က သိရပါမယ်။ ဒါ basic principle of public health ဖြစ်ပါတယ်။ ဒါတွေကဆရာတို့အကုန်လုံး သင်လာခဲ့ပါ တယ်။ အဲဒီလိုစဉ်းစားပြီး လုပ်ဖို့လိုပါတယ်။ စနစ်တကျအသက်သွင်းရပါမယ်။ အဲဒီလိုလုပ်တဲ့ အခါမှာလည်း ဆရာတို့က ဒီ plan ကြီးကိုချထားပြီးပြီ၊ ဒီ plan ကို အသေတစ်ခါတည်း ကျောက် မှာထွင်းထားသလိုမလုပ်ပါနဲ့ လိုအပ်ရင်လိုအပ်သလို modify လုပ်ရပါမယ်။ streamline လုပ်ရ ပါမယ်။ လိုတိုးပိုလျော့လုပ်လို့ရပါတယ်။ သို့သော် လိုတိုးပိုလျော့လုပ်တဲ့အခါမှာတော့ ကိုယ့်ရဲ့ main objective နဲ့ vision, mission ကိုတော့ လွဲလို့မရပါဘူး။ အဲတော့ main objective နဲ့ vision, mission ကိုတော့ ဆရာတို့ သေသေချာချာစဉ်းစားထားပါ။ သို့သော်လည်း အလွန် အလွန် လိုအပ်လို့ရှိရင်တော့ ပြောင်းလို့ရပါတယ်။ plan ဆိုတာက always flexible, not static, not etch on a stone အဲတာလေးကို ကျွန်တော်သိစေချင်ပါတယ်။

ကျွန်တော်တို့ theme မှာပြောထားတာက End malaria for good "လူသားအားလုံး ကျန်းမာဖို့အရေး ငှက်ဖျားရောဂါတိုက်ဖျက်ဖို့မနေး" ကောင်းပါတယ်။ တော်တော်ကောင်းတဲ့ theme ပါ။ အဲတော့ကျွန်တော်တို့နေရာမှာ ကြည့်လိုက်တဲ့အခါ ကျွန်တော်ကိုပေးတဲ့ စာရင်းဇယား အရ ၂၀၁၅ မှာ (၁၈၀,၀၀၀)လောက်ဖြစ်ပြီး (၃၇)ယောက်ပဲသေတာဟာ တော်တော်ကောင်းတဲ့ လက္ခဏာပါ။ တစ်ခုပဲရှိတယ် (၁၈၂,၆၁၆)ယောက်သည် တကယ်ပဲ malaria ဟုတ်လား၊ မဟုတ် လားဆိုတာ ပြန်ပြီးတော့လေ့လာစေချင်ပါတယ်။ ဟုတ်လို့ရှိရင် ကျွန်တော်တို့ အခြေနေအလွန် ကောင်းပါတယ်။ (၃၇)ယောက်ပဲဆိုတာ တော်တော်တော့ ထူးတော့ထူးဆန်းပါတယ်။ လူ တစ်သိန်းကျော်ရှိပြီး (၃၇)ယောက်ပဲသေတာ ပြောလို့မရပါဘူး၊ ဟုတ်ချင်လည်းဟုတ်မှာပါ။

အဲဒီတော့ ၂၀၁၂ ခုကနေ စဉ်းစားရင် ကျွန်တော်တို့ တော်တော်အခြေအနေကောင်းပါ တယ်။ morbidity (၄၉%) ကျပါတယ်။ mortality rate (၉၇%) ကျပါတယ်။ တကယ်လည်း ကျမယ်လို့ထင်ပါတယ်။ ဒါအမှန်တရားလည်း ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ဘာကြောင့်လဲဆိုရင် ဆရာတို့ အကုန်လုံးသိတဲ့အတိုင်း rapid diagnostic test တို့၊ ACT တို့၊ insecticide treated bednets တို့၊ primaquine ပေးတာတွေ ကျွန်တော်တို့ ဒီ INGO, UN အေဂျင်စီရဲ့ ပံ့ပိုးမှုဟာလည်း အများကြီးပါပါတယ်။ သူတို့ကိုလည်း ကျေးဇူးတင်ပါတယ်။ thank you very much for the support given by all UN agencies and organizations. အမှန်တိုင်းပြောရရင် အခု လောလောဆယ်လုပ်နေတဲ့ project manager ရဲ့ တစ်ယောက်တည်းအင်အားမဟုတ်ပါဘူး။ ဟိုးအရင်တုန်းက malaria မှာလုပ်တဲ့လူတွေ၊ ခေတ်အဆက်ဆက်လုပ်လာတဲ့ လူတွေကြောင့် ဖြစ်ပါတယ်။ သူတို့တွေရဲ့ဖောင်ဒေးရှင်းက တဖြည်းဖြည်း strong ဖြစ်လာပါတယ်။ ဒီလိုအခြေ အနေရောက်လာတယ်။ ဆရာတို့အနေနဲ့ အခုလောလောဆယ်ရှိတဲ့ project manager ကတော့ အားမလျော့ပဲနဲ့ အားထည့်ရပါမယ်။

ဆရာတို့လုပ်တဲ့ staff တွေအကုန်လုံးကိုလည်း အခုလောလောဆယ်လုပ်တဲ့ staff တွေ ကိုလည်း I really appreciate and congratulate လုပ်ပါတယ်ဆရာ၊ အဲတော့ ဆရာတို့သိတဲ့ အတိုင်း အခုဆိုရင် laboratory ဖက်မှာလည်း တော်တော်ကောင်းနေပြီ၊ molecular level ထိ ရောက်ပြီ၊ အမျိုးသားဓါတ်ခွဲခန်းတွေရှိပါတယ်။ GIS ကအလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ GIS က it will be useful not only for malaria but also for many other diseases ပါ။"ပထဝီသတင်း အချက်အလက်နည်းစနစ်"ပေါ့၊ ဗမာစကားက တော်တော်ရှိပါတယ်။ အင်္ဂလိပ်စကားက GIS ဆိုပြီးသွားရော၊ အဲဒါကြောင့် ကျွန်တော်တို့ဆီမှာလည်း microscopist ကလည်း နိုင်ငံတကာ

အဆင့်မှီရှိတဲ့အတွက် သူတို့ကိုလည်း သူတို့တက်လမ်းတွေ နည်းနည်းကြည့်ပေးပေါ့။ သူတို့ကို ဒီအတိုင်းတော့မထားပါနဲ့။ ကျွန်တော်ပြောသလို ရှေ့ကိုလုပ်မယ့်လုပ်ငန်းမှာဆိုရင် ဆရာတို့က data system နဲ့ feedback ကိုတော့ နည်းနည်းပြန်လုပ်ပေးပါ။ data system ကိုပြန်ကြည့် လိုတာအားဖြည့်၊ အဲလိုလုပ်စေချင်ပါတယ်။

နောက်တစ်ချက်ကတော့ Health literacy poromotion ၊ ငှက်ဖျားနဲ့ပတ်သက်တာပဲဖြစ် ဖြစ်၊ သွေးလွန်တုပ်ကွေးနဲ့ပတ်သက်တာဖြစ်ဖြစ် အဲဒါတွေကိုမြင့်အောင်လုပ်၊ ဒါလည်းအများကြီး မပြောတော့ပါဘူး။ ကျွန်တော်တို့စာအုပ်တွေ ထုတ်ဖို့ရှိပါတယ်။ နောက် surveillance ကိုတော့ အားမလျော့ပါနဲ့ surveillance ကို ယခင်ထက်ပိုပြီး အားထည့်စေချင်ပါတယ်။ (၃၇)ယောက်ပဲ သေတယ်ဆိုတော့ ကျွန်တော်တို့ ဆေးရုံနဲ့ပတ်သက်ပြီး clinician တွေကို ဘာမှမပြောလိုတော့ ပါဘူး။ သူတို့ရဲ့ clinical acumen က malaria မှာ တော်တော်ကောင်းတယ်ဆိုတာသိပါတယ်။ သို့သော်လည်း ကျွန်တော်ဒီနေရာမှာ တစ်ခုသတိပေးချင်တာက ဘာလဲဆိုတော့ Role of GP, Role of BHS ကိုတော့မမေ့ပါနဲ့ သူတို့မလုပ်ဘူးဆိုရင် ငှက်ဖျားကပိုပြီးပြန့်ဖြစ်လာနိုင်ပါတယ်။

နောက်တစ်ချက်မှာတော့ ကျွန်တော်အမြဲပြောနေကျစကားရှိပါတယ်။ if we are not taking care of vector bionomics, vector control. အဲဒါဆိုရင် ကျွန်တော်တို့က မျက်စိမှိတ် ပြီးတော့ control လုပ်တဲ့ပုံစံဖြစ်တဲ့အတွက် ဆရာတို့အနေနဲ့ vector mapping လုပ်ပါ။ လုပ်တဲ့ အခါမှာ culex ကိုလုပ်ရင်းနဲ့ အခြား vector တွေ anopheles, culex tritaeneorhynchus ကိုပါ လုပ်စေချင်ပါတယ်။ အဲဒါအရေးကြီးပါတယ်။ တစ်ကြိမ်တည်း vector ကိစ္စအကုန်လုပ်လိုက်ပါ။ Aedes အတွက်ပါ အကုန်လုံးပေါ့။ အခုဒီလို vector တွေ၊ ဘာတွေ လုပ်မယ်ဆိုရင် ကျွန်တော် အနေနဲ့ကတော့ အကုန်လုံး တစ်တိုင်းပြည်လုံးဖြန့်မလုပ်ပါနဲ့။ လောလောဆယ် ငှက်ဖျား နည်းနည်းရှိနေတဲ့ ကျန်နေတဲ့နေရာတွေ vector တွေကို သေချာလေ့လာပြီးတော့၊ vector control လုပ်ပေးပါ။ အဲတော့ ဒီနေရာမှာ I also appreciate and thank Global Fund, which they are given about 110 millions USD from (2011-2016). They mentioned that they are going to support another 96 millions USD for (2018-2020). အဲတော့ ကျွန်တော် အနေနဲ့ကတော့ ဒီပိုက်ဆံကို ဘယ်လိုအကျိုးရှိရှိသုံးဖို့ ဆရာတို့စဉ်းစားပါ။ သုံးသင့်တဲ့နေရာသုံး၊ မသုံးသင့်တဲ့နေရာမသုံးပဲ၊ သုံးသင့်တဲ့နေရာကို ပုံအော်ပြီးသုံးလိုက်ပါ။ နိုင်ငံတော်အနေနဲ့ The country is also contributing 1.4 million. USD in 2015, 6.4 million USD in 2016. ကျွန်တော်ကို ပြောထားပါတယ်။ ထိုအပြင် ADB, 3MDG, USAID, JICA, DFID, Bill and

Melinda Gates Foundation. ကိုလည်း ကျွန်တော် အများကြီးကျေးဇူးတင်ပါတယ်။ အဲတော့ ကျွန်တော်က ဘာကြောင့်အကျိုးရှိအောင်သုံးလို့ပြောလည်းဆိုရင် ဒီပိုက်ဆံတွေက အမြဲမရပါဘူး။ တစ်ချိန်ချိန်မှာလျော့သွားမယ်။ ကျွန်တော်တို့က ရတဲ့အချိန်မှာ capacity building ကို အားပြည့်၊ monitoring, evaluation အပိုင်းကို အားပြည့်ထားပါ။ သူတို့ပိုက်ဆံလျော့သွားလျှင် ကျွန်တော်တို့ဆက်ပြီး run လို့ရပါတယ်။ ဆက်လုပ်လို့ရပါတယ်။ အဲဒါတွေသိစေချင်ပါတယ်။

နောက်တစ်ခုက သူတို့ပေးတဲ့ပိုက်ဆံကို ခုနပြောတဲ့ proper allocation ကိုပြန်စဉ်းစားပါ။ ပေးသင့်တဲ့နေရာပေး၊ မပေးသင့်တာကို allocate လုပ်သင့်တာလုပ်၊ မလုပ်သင့်တာမလုပ်ပါနဲ့။ အဲတော့ ဒီငှက်ဖျားမှာတော့ ကျွန်တော်မြင်တာကတော့ အဓိကကတော့ vector ပေါ့။ vector မရှိရင် ငှက်ဖျားဟာဘယ်လောက်ပဲ ကျွန်တော်တို့နိုင်ငံဟာ ငှက်ဖျားရှိတဲ့ လူတစ်သန်းလောက် မြန်မာပြည်ကိုလာတယ်။ ခြင်တစ်ကောင်မှမရှိရင် ဘာမှမဖြစ်ဘူး။ အဲဒါကြောင့်နိုင်ငံခြားမှာငှက်ဖျားမရှိဘူးဆိုတာ အထင်ကြီးစရာမလိုပါဘူး။ သူရဲ့ရာသီဥတုအခြေနေအရ ခြင်က မရှိတာပါ။ ခြင်မရှိတော့ရောဂါမရှိဘူး။ သူတို့နိုင်ငံက ကောင်းပါတယ်။ အမေရိကကိုသွားပြီး ဆရာကြီး anopheles ခြင်တွေ ဘာတွေလွှတ်ပေးလိုက် အကုန်လုံးငှက်ဖျားဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ဘာကြောင့်လည်းဆိုတော့ transport က အရမ်းမြန်တယ်။ အရင်တုန်းက ဆရာကြားဖူးမှာပါ။ Lufthansa Airline မှာ ငှက်ဖျားခြင်တစ်ကောင်ပါပြီး Frankfurt မှာ ငှက်ဖျားတွေဘာတွေဖြစ်တယ်။ အဲဒါမျိုးတွေရှိပါတယ်။

အဲတော့တစ်ခုပဲစဉ်းစားပါ။ ဆရာတို့အနေနဲ့ ငှက်ဖျားကကျလာပြီဖြစ်တဲ့အတွက် ငှက်ဖျားဝန်ထမ်းတွေကို ဘယ်နေရာမှာ ဘယ်လိုဆက်သုံးမယ်ဆိုတာတော့ ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်နဲ့ ဒုတိယညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်(ရောဂါနှိမ်နင်းရေး)တို့က စဉ်းစားဖို့လိုပါတယ်။ အဲတော့ ကျွန်တော့်အနေနဲ့ ဒီပထမပိုင်းဖြစ်တဲ့ ငှက်ဖျားအတွက် take home message အနေနဲ့ကတော့ surveillance ကိုမျက်ခြေမပြတ်စေချင်ပါဘူး။ တစ်ခုနဲ့တစ်ခု ပြဿနာတွေဖြစ်ရင် ငှက်ဖျားဖြစ်ရင် line of reporting, line of communication အလွန်မြန်ရမယ်။ အနည်းဆုံး project manager နဲ့ DG ဆီကိုအမြန်ရောက်ရမယ်။ ငှက်ဖျား case တစ်ခုတွေ့တယ်ဆိုရင်၊ အဲဒါအရေးကြီးပါတယ်။ ခုနပြောတဲ့ health literacy ကိုလုပ်ပေးပါ။ GP ရဲ့ role ကိုမမေ့ပါနဲ့။ BHS ရဲ့ role ကိုမမေ့ပါနဲ့။ သူတို့အကူညီယူပါ။

နောက်တစ်ချက်က ကျွန်တော်တို့နိုင်ငံမှာရှိတဲ့ Ethnic Health Organizations (EHO) များကို မေ့လို့မရပါဘူး။ malaria က rural မှာပိုဖြစ်တဲ့အတွက် EHO ပါကိုပါရပါမယ်။ မြို့ပေါ်မှာ

ရှိတဲ့လူတွေထက် နယ်မှာရှိတဲ့လူတွေက အလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ နောက်တစ်ချက်က midwife ကိုမမေ့ပါနဲ့။ ဘာကြောင့်လည်းဆိုတော့ Midwives are the people who will see the first suspected malaria case. ကျွန်တော်တို့ Midwives အတွက် reorientation training တွေကို တစ်ပြည်လုံးလုပ်တော့မယ်။ သင်တန်းမှာလည်းထည့်ပြောပါ။ ဘယ်လိုဖြစ်ရင် ငှက်ဖျားဖြစ်နိုင်တယ် ချက်ချင်းသတင်းပို့ပါ။ RDT နဲ့စမ်းပါ။ ဘာညာဘာညာပေါ့။ ငှက်ဖျားနဲ့ပတ်သက်ပြီးတော့ ကျွန်တော်အဲလောက်ပဲ ကျွန်တော်ပြောချင်ပါတယ်။ သွေးလွန်တုပ်ကွေးနဲ့ပတ်သက်ပြီးတော့ ဒီနေ့ဟာ ASEAN (၁၀)နိုင်ငံမှာ ASEAN သွေးလွန်တုပ်ကွေးနေ့ကို ပြုလုပ်နေပါတယ်။ united fight against dengue. ဒါအလွန်ကောင်းတဲ့ theme ဖြစ်ပါတယ်။ အဲတော့ dengue ဟာ တော်တော်များများ နိုင်ငံမှာဖြစ်နေတဲ့အတွက် ကျွန်တော်တို့နိုင်ငံမှာ vector ကရှိတဲ့အတွက် တော်တော်ဂရုစိုက်ရမှာ၊ ကျွန်တော်က dengue ကို အလွန်စိုးရိမ်ပါတယ်။ dengue ဖြစ်တဲ့နိုင်ငံမှာနေတဲ့သူက သန်း(၅၀)လောက်ရှိတယ်ဆိုတော့ အဲဒီသန်း(၅၀)မှာလည်း (၅၂%)ဟာ south east Asia ဖြစ်တဲ့အတွက် ကျွန်တော်တို့က dengue ကို ဂရုစိုက်စေချင်ပါတယ်။ dengue ဆိုတာဖြစ်တယ်ဆိုရင် ရှင်မလား၊ သေမလား ပြောလို့မရပါဘူး။

ငှက်ဖျားကဆေးရှိတယ်။ dengue မှာတော့ symptomatic treatment နဲ့သွားတယ်ဆိုတော့ dengue ကို ကျွန်တော်မဖြစ်စေချင်ပါဘူး။ မိဘတစ်ယောက်ဟာ ကိုယ့်သားသမီး dengue ဖြစ်တယ်ဆိုရင် အလွန်ကြောက်ရပါတယ်၊ စိုးရိမ်ရပါတယ်။ No one can predict the course of disease ရောဂါဟာ ဘယ်လိုဖြစ်မလဲဆိုတာကို ဘယ်သူမှမခန့်မှန်းနိုင်ဘူး။ အဲတော့ dengue ကိုသေချာစွာလုပ်ပါ။ အားထည့်စေချင်ပါတယ်။ dengue မှာတော့ vector control က အဓိကပေါ့နော်၊ ကျွန်တော်အနေနဲ့ကြည့်တဲ့အခါမှာ dengue trend ကို ကြည့်တဲ့အခါမှာ တော်တော်ကျလာပါတယ်။ အလွန်ကောင်းတဲ့လက္ခဏာပါ။ ဆက်ထိန်းပါဆရာ dengue ကို ထိန်းလို့လည်းရပါတယ်။

ထိန်းမယ်ဆိုရင်တော့ နောက်တစ်ချက်က အခုကျတယ်ဆိုတာ ၂၀၁၇ ဇွန်ထိက (၆,၇၉၈) ယောက်၊ ၂၀၁၅ မှာဆိုရင် လေးသောင်းကျော်၊ ၂၀၁၆ မှာ တစ်သောင်းကျော်၊ အခုခြောက်ထောင်ကျော်ဆိုတော့ တကယ်ပဲ အဲလောက်စာရင်းဟုတ်လား၊ မဟုတ်လား နည်းနည်း check လုပ်ကြည့်ပါ။ (၃၉)ဦးပဲသေတယ်ဆိုတော့ အခြေနေကတော့မဆိုးပါဘူး၊ တော်တော်ကောင်းပါတယ်နော်။ အဲတော့ dengue မှာ အသေနည်းတာလည်း clinician တွေရဲ့ကျေးဇူးပါပဲ။ သူတို့သေချာ treatment ပေးနိုင်လို့ အဲဒါဖြစ်ပါတယ်။ နောက်တစ်ခုက dengue treatment guideline နဲ့

malaria treatment guideline တွေကို station hospital အထိ အရောက်ပို့၊ ပြန်ကြည့်ပါ။ ဆရာတို့မှာ ဒုတိယညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်၊ ညွှန်ကြားရေးမှူးချုပ်တို့ခရီးထွက်တဲ့အခါမှာ station hospital ကိုကြည့်ပါ။ အဲဒီမှာခုနက MMA ကထုတ်တဲ့ medicine စာအုပ်ရှိရပါမယ်။ OG paediatric စာအုပ်အကုန်လုံးထွက်ပေးပါမယ်။ OG ထွက်တယ်၊ surgery တော့မသိဘူး၊ အဲဒီ guideline တွေအကုန်ရှိရပါမယ်။ plus other diseases က guideline တွေအကုန်ရှိရမယ်။ EPI schedule ရှိရမယ်။

ကျွန်တော်မြင်တာကတော့ ကျွန်တော်တစ်ခုစဉ်းစားတုန်းက station hospital မှာ ရှိသင့်တဲ့ generic guideline အဲဒါတွေ စဉ်းစားပါမယ်။ RHC မှာရှိသင့်တဲ့ဟာတွေ အဲဒါတွေဘယ် guideline တွေရှိသင့်လဲ။ ဘာတွေရှိရမလဲ၊ နည်းနည်းစဉ်းစားလိုက်ရင် ကောင်းပါမယ်။ အဲဒါဆိုရင်တော့ ကျွန်တော်တို့ systematic ဖြစ်သွားမှာပါ။ အဲဒါတွေရှိပါတယ်။ ရန်ကုန်မှာတော့ အများဆုံးဖြစ်တဲ့အတွက် ရန်ကုန်တိုင်းဒေသကြီး ပြည်သူ့ကျန်းမာရေးဦးစီးဌာနမှူးအနေနဲ့က သေချာဂရုစိုက်ဖို့လိုပါတယ်။ ရန်ကုန်မှာရှိတဲ့အခါကျတော့ ဒီ dengue ကိုနှိမ်နင်းဖို့ဆိုတာ ကျွန်တော်တို့ Ministry of Health က တစ်ခုတည်း လုံးဝလုပ်လို့မရပါဘူး။ CSO တွေ၊ ရပ်ကွက်လူကြီးတွေ၊ local NGO တွေ သူတို့မပါပဲနဲ့ ဘယ်လိုမှမရဘူး။ သူတို့ကိုဘယ်လိုစည်းရုံးမလည်း၊ ဘယ်လိုပါဝင်မလည်း လုပ်ပါ။ ကျွန်တော်တို့က လူလည်းမရှိဘူး၊ မလုပ်နိုင်ဘူးဆရာ။

နောက်တစ်ချက်ကတော့ ကျွန်တော်အထူးသဖြင့်စိုးရိမ်တာက ကျောင်းတွေမှာ ကလေးတွေကအလွန်များတယ်။ နောက် ကျောင်းတွေမှာ breeding site တစ်ခုရှိရင် တော်တော်ပြဿနာဖြစ်နိုင်ပါတယ်။ ကျောင်းအပြင်ဆေးရုံမှာလည်း ဆေးရုံဘေးမှာရှိတဲ့ breeding site တွေကိုလည်း ကျွန်တော်သိသလောက်ကတော့ study တွေအရ hospital transmission ကတော့ သိပ်တော့မရှိပါဘူး။ ဒါပေမယ့် ပေါ့လို့တော့မရပါဘူး။ hospital နားမှာရှိတဲ့ breeding site တွေကို အကုန် clear လုပ်ဖို့လိုပါတယ်။ ကျောင်းတွေမှာလည်း သွေးလွန်တုပ်ကွေးနဲ့ပတ်သက်ပြီး ပညာပေးတွေကို school health program မှာ သေချာလုပ်ဖို့လိုပါတယ်။ သူတို့သိရင် သူတို့မိဘတွေပြောမယ်။ အကုန်မီးခိုးကြွက်လျှောက် သတင်းပြန့်သွားပါမယ်။ အဲဒါအလွန်အရေးကြီးပါတယ်။ ကျောင်းကို ကျွန်တော်အဓိကထားပါတယ်။ နောက်ပြီးတော့ စက်ရုံ၊ အလုပ်ရုံမှာလည်း ပြောပါ။ အဲတော့ ရေသွန်ပွဲ၊ ရေစစ်ပွဲ ဖြစ်ပါတယ်။ သူတို့ခေါ်တာ ဖုံး၊ သွန်၊ တိုက်ဆေး၊ စစ်၊ လဲ ကျွန်တော်တို့ငယ်ငယ်တုန်းက dengue တွေလုပ်ခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီတုန်းကတော့ တစ်ပတ်တစ်ခါလောက်၊ အခုတော့ဘယ်လောက်လောက်လုပ်လည်း မသိပါဘူး။ ခြင် eggs ကနေ adult ဖြစ်ဖို့

က ဆယ်ရက်လောက်ကြာတဲ့အခါကျတော့ တစ်ပတ်တစ်ခါလောက်ဆို မဆိုးပါဘူး။ နောက် တစ်ခုကလည်း အဲဒီရေတွေသွန်တဲ့အခါမှာ နံရံကိုပါသုတ်ရပါတယ်။ မသုတ်လို့ရှိရင် larva က အကြာ ကြီးအသက်ရှင်ပါတယ်။ အဝတ်နဲ့အိုးနံရံတို့၊ ပုံးနံရံတို့ သုတ်ရပါတယ်။

အဲတော့ dengue နဲ့ပတ်သက်ပြီးတော့ ကျွန်တော်ပြောချင်တာကတော့ role of municipal development committee အရမ်းအရေးကြီးပါတယ်။ သူတို့ပါဝင်ဖို့လိုပါမယ်။ နောက် Role of civic society, role of ထွေအုပ်၊ role of GP နဲ့အထူးသဖြင့် role of BHS က အလွန်အရေးကြီး တယ်။ သူတို့ရဲ့ role ကိုမြှင့်ပါ။ သူတို့ကိုဆရာတင်ပါ။ သူတို့ ရှေ့ကနေလုပ်ပြီး ကျွန်တော် နောက်ကအသာလေးဘဲပဲ့ထိန်းလေးနဲ့ အသာလေးထိန်းသွားပါမယ်။ တိုင်းပြည်ကတော့ develop ဖြစ်လာတာနဲ့အမျှ dengue outbreak ကတော့နည်းသွားမှာသေချာပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့က ရေကိုလှောင်ထားရတာကိုး၊ ရေကိုလှောင်စရာမလိုဘူးဆိုရင်တော့ နည်းသွားပါမယ်။ dengue ကတော့ရှိနေအုံးမှာပဲ။ သို့သော်လည်း outbreak အဆင့်နေနဲ့တော့ မဖြစ်နိုင်တော့ဘူးပေါ့။ ကျွန်တော်ခုနုပြောတဲ့ sanitation near the health facility ကြည့်ပါ။ အဓိကကတော့ vector ကို ဘယ်လိုကိုင်တွယ်မလဲ၊ ဒါတွေကြည့်ပါ။ ဆရာတို့လည်းအကုန်သိပါတယ်။ community group တွေဖွဲ့ပြီး သူတို့ကိုပညာပေး၊ သူတို့ဟာသူတို့လုပ်ခိုင်း၊ community သူတို့ ဟာသူတို့လုပ် ကျွန်တော်တို့က သွားစရာမလိုတော့ပါဘူး။ သူတို့ပညာပေးလိုက်ရင် community group သူတို့ လုပ်ပါစေ။ ဒီနေရာမှာ MMCWA တို့ဘာတို့ အကုန်သုံးလို့ရတာပေါ့၊ INGO အကုန်သုံးပြီးလုပ်ပါ။ အဲဒါလေးတွေရှိပါတယ်။

ကျွန်တော်နိဂုံးချုပ်အနေနဲ့ပြောချင်တာကတော့ ဒီလိုနေ့မျိုးမှာ ဒီမှာပဲမရပ်နေစေချင်ပါ ဘူး။ ဒီကနေပြီးတော့ ကျွန်တော်တို့ဘယ်လို ကိုယ့်အတိုင်းအတာနဲ့ကိုယ် ဘယ်လိုဆက်လုပ်မလဲ ဆိုတာကို စဉ်းစားစေချင်ပါတယ်။ အဲတော့ ဒီ dengue ကော malaria ကို သေသေချာချာ ကိုင် ဖို့ဆိုတာကတော့ ကျွန်တော်တို့က public health domain နဲ့ clinical domain နှစ်ခုပေါင်းပြီး လုပ်ဖို့လိုပါတယ်။ နောက်ဆုံးကတော့ ကျွန်တော်ပြောချင်တာကတော့ အထူးသဖြင့် BHS ကို နည်းနည်းမြှင့်ပါ။ BHS strong ဖြစ်မှ Ministry of Health က strong ဖြစ်ပါမယ်။ နောက်တစ်ခု မမေ့ဖို့က ကျွန်တော် Health Assistance Association နဲ့ Myanmar Medical Association နဲ့ especially MMA branch of State and Region နဲ့ သူတို့ကိုရှေ့တန်းတင်ပါ။ ကျွန်တော်တို့ နောက်ကနေ အသာလေးပံ့ပိုးပေးပါမယ်။ အဲဒါလေးကို ကျွန်တော်တို့လုပ်မယ်ဆိုရင် ဘာမှ မအောင်မြင်စရာမရှိပါဘူး။ နောက်ဆုံး ကျွန်တော်နိဂုံးချုပ်ပြောချင်တာကတော့ သွေးလွန်တုပ်

ကွေးနဲ့ ငှက်ဖျားမှာလုပ်တဲ့ project manager ကအစ ဝန်ထမ်းအားလုံးကို ကျွန်တော်အထူးပဲ ကျေးဇူးတင်ပါတယ်။ ဆရာတို့လုပ်ဆောင်ခြင်းအားဖြင့် ကျွန်တော်တို့နာမည်လည်း တော်တော် ရပါတယ်။ ကျွန်တော်တို့ရဲ့ နိုင်ငံအကြီးအကဲကလည်း ဒီ HIV/AIDS, TB, Malaria (ATM) ကို တော်တော်လေးဂုဏ်ယူပေးတဲ့အတွက် ဆောင်ရွက်ချက်များအားလုံးကို maintain လုပ်ပေးပါ။ maintain လုပ်ရတာခက်ပါတယ်လို့ ပြောကြားရင်းနဲ့ နိဂုံးချုပ်ပါတယ်။